

PROFESOR STEFAN RECZEK (28 SIERPNI 1923 – 31 MARCA 1993)

W 2018 roku minęło 25 lat od śmierci Profesora Stefana Reczka, wybitnego znawcy polszczyzny i jednego z twórców rzeszowskiej polonistyki. Profesor zmarł 31 marca 1993 roku i został pochowany na rzeszowskim cmentarzu. Rocznice Jego śmierci uczciliśmy konferencją naukową zorganizowaną w maju 2018 roku, a także nadaniem imienia Profesora jednej z sal dydaktycznych w Instytucie Polonistyki i Dziennikarstwa.

Stefan Reczek urodził się 28 sierpnia 1923 roku w Nowym Sączu. Tam ukończył szkołę powszechną i kontynuował naukę w gimnazjum. Przerwał ją w 1939 roku wybuch wojny. W roku 1943 wstąpił do Armii Krajowej. Walczył w batalionie „Barbara” 16. Pułku Piechoty Armii Krajowej. Za udział w tych walkach został w latach osiemdziesiątych odznaczony Krzyżem Partyzanckim oraz Brązowym Krzyżem Zasługi z Mieczami. Po zakończeniu wojny chciał kontynuować naukę w rodzinnym mieście, jednak w 1945 roku, by uniknąć represji za przynależność do AK, musiał wyjechać na Ziemię Zachodnie. W 1946 roku zdał maturę w Świdnicy i rozpoczął studia polonistyczne na Uniwersytecie Wrocławskim na kierunku językoznawczym. Jako student drugiego roku został pomocnikiem asystenta, a potem asystentem w Katedrze Języka Polskiego kierowanej przez prof. Stanisława Rosponda. W czasie studiów powstały pierwsze artykuły Stefana Reczka poświęcone historii języka i onomastyce. W 1951 roku otrzymał tytuł magistra. W 1962 roku przedstawił rozprawę doktorską *Studia leksykalne część I i II*, którą napisał pod kierunkiem prof. dra hab. Stanisława Rosponda i otrzymał stopień doktora nauk humanistycznych.

W 1964 roku wyjechał do Rzeszowa, by pracować w filii Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie. Z Rzeszowem związał się już na stałe. Angażował się w działania na rzecz rzeszowskiego ośrodka naukowego, był jednym z inicjatorów powołania Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Rzeszowie. Od początku swojego pobytu w naszym mieście pełnił też funkcje organizacyjne na młodej rzeszowskiej uczelni. W latach 1965–1968 był pierwszym dziekanem Wydziału Filologicznego w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Rzeszowie, a w latach 1973–1975 kierownikiem Katedry Literatury i Języka Polskiego. Pełnił też trzykrotnie funkcję pro-

rektora WSP. W latach 1973–1975 był prorektorem do spraw nauki, w 1975–1978 – prorektorem do spraw dydaktyki i wychowania, natomiast w latach 1981–1984 ponownie prorektorem do spraw dydaktyki.

W roku 1990 otrzymał tytuł profesora. Recenzentami dorobku naukowego w przewodzie profesorskim byli: prof. Władysław Lubaś, prof. Jan Basara i prof. Stanisław Grzeszczuk.

Zarówno we Wrocławiu, jak i w Rzeszowie Profesor łączył obowiązki pracownika naukowego, nauczyciela akademickiego i popularyzatora wiedzy o języku polskim. Jego dorobek naukowy liczy ponad sto pozycji. Ponadto jest autorem wielu popularnonaukowych publikacji na temat polszczyzny dawnej i współczesnej.

Pierwszym i najważniejszym nurtem badań Profesora były badania polszczyzny historycznej. Tym zagadnieniom poświęcił swoje pierwsze artykuły. Teksty te, pisane nieraz jeszcze w czasie studiów, są wnikliwymi analizami wyrazów staropolskich. Autor tropił ich drogi przedostawania się do polszczyzny oraz odtwarzał zapomniane znaczenia. Także z badań słownictwa staropolskiego wyrósł w 1968 roku *Podręczny słownik dawnej polszczyzny*, dzieło niezwykle ważne nie tylko dla badaczy staropolskiej leksyki, ale również dla wszystkich miłośników dawnej polszczyzny. Językoznawstwo polskie otrzymało słownik, do którego są do dziś odsyłani poszukiwacze staropolskich odpowiedników współczesnych wyrazów¹. Materiał leksykalny opracowany w słowniku obejmuje okres od XIII do XVIII wieku. Podziw budzić może nie tylko zebrane i opracowane słownictwo, ale także – przy tak dużej rozpiętości czasowej – umiejętność selekcji i oddzielenia tego, co istotne i potrzebne, od tego, co rzadkie i mniej ważne.

W polu zainteresowań badawczych Stefana Reczka znalazły się także nazwy własne. Jego artykuł: *O nazwiskach bohaterów komedii polskiej XVIII wieku* (1953) zainicjował rozwój polskiej onomastyki stylistycznej. W pracy tej Profesor zamieścił klasyfikację semantyczną typów nazwisk w komedii osiemnastowiecznej oraz wprowadził definicję nazwiska znaczącego jako środka charakterystyki scenicznych bohaterów. Stefan Reczek był także autorem artykułów poświęconych nazwiskom w ujęciu diachronicznym, takich jak rozprawa *Ze studiów nad onomastyczną przeszłością Rzeszowszczyzny. Nazwiska mieszczan rzeszowskich i najbliższej okolicy na przełomie XVIII i XIX wieku* (1966), którą Autor traktował jako prolegomena do szerszych badań nazewnictwa Rzeszowszczyzny w aspekcie historycznym i współczesnym w zakresie nazw własnych. Badania te miały być prowadzone w pracowni onomastycznej, której zadaniem byłoby zebranie i opracowanie materiałów nazewniczych z Rzeszowszczyzny, a następnie opracowanie kompletnego onomastikonu południowo-wschodniej Polski, uwzględniającego materiały historyczne i współczesne. Chociaż Profesorowi nie udało się zrealizować tych ambitnych planów, to rzeszowscy językoznawcy, nieraz Jego uczniowie i współpracownicy, zainspirowani tą naukowo-badawczą wizją, zintensyfikowali

¹ Na przykład na stronie www.staropolska.pl

badania onomastyczne Rzeszowszczyzny. Objęły one przede wszystkim antroponimy oficjalne i nieoficjalne, toponimy i urbanonimy.

Stefan Reczek prowadził także badania dialektologiczne. Zajmował się głównie analizą słownictwa w gwarach śląskich. Zagadnieniom tym poświęcił kilka rozpraw i artykułów. Opublikował także *Teksty gwarowe z Lichwina pod Tarnowem* (1960). Wybór tej miejscowości może świadczyć o przywiązaniu do stron rodzinnych, bowiem właśnie z Lichwina pochodziła rodzina ojca Stefana Reczka.

Ważnym przedmiotem naukowych dociekań Profesora był także styl pisarzy dawnych i współczesnych oraz zagadnienia dotyczące współczesnej polszczyzny.

Profesor od początku działalności naukowej łączył dociekania naukowe z działalnością popularyzatorską. Wiedzę na temat różnych zagadnień dotyczących języka polskiego przekazywał w audycjach radiowych i w felietonach pisanych do wrocławskich, a potem rzeszowskich i ogólnopolskich gazet. We Wrocławiu w popularnej audycji zatytułowanej *Teczka Reczka* wygłosił ponad 100 felietonów, natomiast w Rzeszowie, w stałym programie *Poradnik językowy* wystąpił w ponad 300 audycjach. Wynikiem zainteresowań filologicznych Autora są jego książki popularyzujące wiedzę o polszczyźnie: *Nasz język powszedni* (1957), *Przycinki i przecinki. Humoreski językowe* (1966), *Na tropach słów: eseje filologiczne* (1973), *Słowo się rzekło, czyli monolog o kulturze języka* (1988) i *W rzecz polską wstąpić* (1988). Książki te są napisane w charakterystycznym dla Niego swobodnym stylu eseistycznym, w odpowiedzi na potrzeby ludzi, którym sprawy języka były bliskie. Omawiane zagadnienia z różnych systemów języka przedstawiał zawsze na tle zjawisk historycznojęzykowych, gwarowych (fonetycznych, morfologicznych, leksykalnych), często także w odniesieniu do innych języków indoeuropejskich. Odwoływał się też do tekstów literackich, a czasem sięgał do pozajęzykowej interpretacji. We wszystkich swoich wystąpieniach Profesor stosował własną metodę uczenia myślenia językowego i przestrzegania językowej poprawności. Metodą tą był krótki i dowcipny wykład prowadzony zawsze, jak to określił wiele lat temu Stanisław Grzeszczuk, z wdziękiem i elegancją formy słownej.

W Rzeszowie, podobnie jak wcześniej we Wrocławiu, Stefan Reczek prowadził także działalność na rzecz rozwoju kultury i nauki. Był współzałożycielem „Kwartalnika Rzeszowskiego”, pisma młodzieżowego „Prometej” oraz „Rocznika Naukowo-Dydaktycznego WSP”, przekształconego w 1991 roku w „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Rzeszowie”². Należał do grona założycieli Rzeszowskiego Towarzystwa Naukowego. Działał w wielu instytucjach i stowarzyszeniach naukowych, m.in. w Komisji Językowej PAN, w Polskim Towarzystwie Językoznawczym i we Wrocławskim Towarzystwie Naukowym. Za upowszechnianie wiedzy o języku polskim został uhonorowany

² Obecnie tradycje naukowe tych roczników kontynuuje pismo „Słowo. Studia językoznawcze”.

„Nagrodą im. Witolda Doroszewskiego”. Otrzymał także Złoty Krzyż Zasługi i Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski oraz Medal Komisji Edukacji Narodowej.

Profesor Stefan Reczek był niezwykle postacią w rzeszowskim środowisku polonistycznym. To dzięki Niemu większość z nas odkryła, że badania języka polskiego mogą być tak ciekawe i pasjonujące.